

Зайцева О. М.

Київський національний лінгвістичний університет

ВАРІАНТНІСТЬ НОРМИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ МОВИ У СФЕРІ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У статті розглянуто загальні положення про варіантність мовної норми як лінгвістичного явища, її ключові показники – статистику та динаміку, висвітлено їх у поглядах лінгвістів, уточнено дефініцію мовної варіантності, зокрема диференційовано поняття "варіантність", "варіативність", "варіант". Також окреслено ключові зовнішньомовні та внутрішньомовні чинники впливу на мовну норму новітнього періоду, і серед них передусім виокремлено моду в мові. Доведено, що лінгвальні та позалінгвальні чинники зумовлюють варіантність мовної норми. У запропонованій статті визначено сучасні мовні тенденції, які відображають реальний стан мовлення українського телебачення, схарактеризовано найпоширеніші вияви варіантної мовної норми фонетичного та морфологічного рівнів мови, що є реалізованими в мові сучасного українського телевізійного дискурсу. У ході дослідження виявлено, що найуживанішими в теледискурсі виявами фонетичної та морфологічної варіантної норми є автонні самобутні реалізації, які роблять сучасну українську мову оригінальною, відмінною від інших слов'янських мов. До таких питомих реалізацій, більшість з яких є варіантними, у мові сучасного телевізійного дискурсу передусім зараховано фонетичні: усунення початкового [j] в іменниках – власних та загальних назвах; уживання дифтонга -ав- замість традиційного -ау- у словах іноземного походження (як усунення не властивого для української мови зйання); варіювання фонем /m/ – /ф/ у словах грецького походження, ревіталізація колишнього початкового u- замість чинного i- в іменниках, прикметниках та займенниках, а також деякі морфологічні вияви: тенденція до відмінювання іноземних іменників з кінцевим -о (кіно, авто); поява закінчення -и замість чинного -і в питомих іменниках III відміни у формі родового відмінка. Усі вони без винятку відповідають традиції та нормам правопису 1928 р., який найбільше відбивав найпитоміші ознаки української мови.

Ключові слова: варіантність мовної норми, варіювання, варіант, телевізійний дискурс, сфера телевізійної інформації, позамовні та внутрішньомовні чинники впливу на мовну норму, варіантна фонетична та варіантна морфологічна норма.

Постановка проблеми. Сучасний медійний розвиток вимагає від нинішньої мови оновлених стандартів. Українська мова інформаційного впливу, який окреслює сферу функціонування ЗМІ, нині набуває нових, якісно-модифікаційних змін. Інститут норми в мові на сьогодні вже не є відносно стабільною константою. Мовна норма видозмінюється, модифікується, набуває варіацій. Це стає помітним передусім в сучасному українському теледискурсі. Трансформації в межах телевізійної мовної норми тим більше стають помітними, бо мають неабиякий вплив на глядацьку свідомість і відповідно на мову глядача. Змінюється мова, змінюється й норма. І хоч це явище не надто швидкоплинне, проте неминуче й визначне: у кожен період свого історичного розвитку мова змінюється, варіюється, причому на всіх своїх системних рівнях, як проміжних, так і основних, зокрема на фонетичному та морфологічному.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовну норму і її варіантні зрушення вивчають упродовж десятиліть. З-поміж відомих студій назвемо ґрунтовні дослідження М. М. Пилинського, який усебічно й різноаспектно розглянув такі явища, як мовна норма і її варіантність (від чинників впливу на неї до критеріїв розрізнення її і функціональних різновидів). Системно вивчали мовну норму і її варіанти С. Я. Єрмоленко, Т. А. Коць, С. П. Дудик та ін. Окремим аспектам норми в мові присвятили свої праці Г. М. Яворська, Т. А. Космеда, Л. І. Мацько, О. О. Тараненко та ін.

Постановка завдання. Мова українських телевізійних медіа останніх 10-15 рр. (новітній період розвитку української мови) вирізняється не лише різноманіттям виражальних засобів, а й актуалізацією варіантних форм та слів, що окреслюють загалом таке поняття, як варіантність норми. З огляду на це визначено мету нашої статті – схарактеризувати варіантність норми як

мовне явище, яке найсуттєвіше відображає сучасний стан телевізійної інформаційної мови, що засвідчують найпоширеніші вияви варіантної фонетичної та морфологічної норми. Крім того, потрібно виявити основні зовнішньомовні та внутрішньомовні чинники впливу на мовну норму, що зумовлюють її варіантність.

Виклад основного матеріалу. Передусім визначимо лінгвістичний постулат: попри відносну стабільність та усталеність мовна норма – варіантна. Ця її ключова ознака визначає насамперед мову сучасних телевізійних засобів масової інформації. Логічним видається питання, що саме розуміти під поняттям варіантної норми загалом в українській мові її літературного зразка. Саме цей зразок, за визначенням С. Я. Єрмоленко, і надалі залишається „соціально престижною формою національної мови з її усталеними динамічними нормами, просторова і часова глибина яких сприймається по-різному залежно від рівня освіти мовців” [6, с. 113].

За твердженнями багатьох лінгвістів, які тривалий час досліджують проблему варіантної норми в українській мові, а серед їх числа виокремлюємо насамперед таких мовознавців, як В. М. Русанівський, М. М. Пилинський, С. Я. Єрмоленко, Л. І. Мацько, Є. А. Карпіловська, Т. А. Коць, З. О. Валюх та ін., варіантністю норми традиційно називають діалектичну взаємозалежність стабільності і змінності в мовній нормі як головного показника літературної виробленості мови [14, с. 60]. Адже, як відомо, попри свою відносну стабільність, мовна норма на всіх етапах свого розвитку є історично змінною, але це ні в якому разі не впливає на руйнування її засад, а навпаки, – сприяє їх зміцненню. Варіантність норми в мові завжди була, є і буде згідно із законами діалектики. О. І. Кулинич вважає, що варіантність – це „спосіб існування мовної системи й норми” [12].

У сучасній лінгвістиці поняття *варіативність*, *варіантність* і *варіювання* не надто уніфіковані. Це зумовлено полісемантичними особливостями лінгвістичної термінології. Одні лінгвісти принципово розмежовують ці поняття (Л. С. Вербицька, А. С. Гімсон, К. С. Горбачевич та ін.), інші – ототожнюють, ставлячи практично в один ряд.

О. А. Касьянова зробила ґрунтовну спробу виокремити наукові підходи лінгвістів щодо дефініцій *варіативність* та *варіантність* у фонетичній системі мови. Так, *варіативність*, на думку Л. О. Вербицької, А. С. Гімсон, К. С. Горбачевича, яких цитує О. А. Касьянова, є ”фундаментальною

властивістю мови, джерелом її зміни та розвитку”. Під цим поняттям слід розуміти видозміну, яку спостерігаємо загалом у мовленні і яку реалізуємо через мовні варіанти. Відповідно *варіант* фонемі дослідники ототожнюють з конкретною реалізацією варіативності як такої. *Варіантність*, натовість, досліджено на рівні системи мови, оскільки вона, як зазначає О. А. Касьянова, є „способом існування і функціонування мовних одиниць” [9, с. 3]. Цей термін, за твердженням дослідниці, слід уживати під час вивчення значущих одиниць мови, передусім на фонологічному рівні, а в дослідженнях з фонетики, що передбачають соціолінгвістичний аспект, доречніше поняття *мовної змінної*, яка охоплює діапазон варіативності, тобто усю сукупність варіантів фонем, потенційно вживаних в мові [9, с. 3]. *Варіювання* ж загалом означає здатність мовних одиниць видозмінюватися, модифікуватися. У цьому контексті можна погодитися із Ю. В. Дорофєєвим, на якого покликається О. А. Касьянова. Він тлумачить термін *варіювання* як узагальнене явище, „що супроводжує розвиток мови” [9, с. 3]. Натомість *варіантність* лінгвіст подає як властивість, здатність мови, що служить передумовою цього процесу, а *варіативність* – як його результат.

Дещо протилежні погляди щодо проблеми дефініції *варіативності* та *варіантності* має О. А. Ходаковська. Вона, покликаючись на праці Ю. С. Степанова та Б. А. Серебренникова, визначає *варіативність* навпаки як узагальнену властивість мови до модифікацій конкретного мовного рівня, *варіювання* ж – як конкретніший вияв формального процесу змін мовних одиниць [18, с. 4], а *варіантність* окреслює як „часткове поняття”, яке варто тлумачити у вигляді видозмін елементів, що не мають значних відмінностей в діахронічному, стилістичному, прагматичному аспектах” [9, с. 4; 18].

Отже, однак поглядів на трактування досліджуваних нами одиниць в лінгвістиці немає. Висвітлення різних підходів учених дає підстави стверджувати, що загалом під варіюванням норми, тобто її варіативністю, розуміють ширше коло понять, зокрема, загальну здатність видозмінюватися в тих самих позиціях мовної системи, а під варіантністю – власне конкретні реалізації варіантних одиниць тих чи тих рівнів мови [5].

Дослідження варіантності мовної норми літературного стандарту у сфері телевізійного дискурсу передбачає чіткий розподіл їх на прескрипційний варіант норми та дескрипційний. Перший із них регламентовано кодифікацією, усистемне-

ною встановленими правилами вживання засобів мови. Прескриптивна норма стабільна, вона взаємозумовлена загальними суспільно-історичними засадами національної літературної мови.

Дескриптивна норма мови, на відміну від прескриптивної, динамічна, нестабільна, тенденційно зумовлена. Це норма, що відображає реально вживані вияви мовної дійсності.

У сфері публіцистичного мовлення, до якого зараховують і сучасні засоби масової інформації, найпоширенішим із яких є телебачення як осередок телевізійної інформації, дескриптивна норма передусім відбиває тенденції функціонально-стильової диференціації, що відображено у виборі специфічних мовних засобів і висловів. Порівнюючи засади прескриптивної і дескриптивної норм, Т. А. Коць зазначає, що в різні історичні відтинки мовного розвитку „можна помітити безупинний рух мовних явищ з однієї сфери до іншої” [10, с. 71].

Отже, про взаємовплив прескриптивної і дескриптивної норм сучасної української мови можна говорити лише в конкретній синхронний період розвитку мови, який слугує не лише індикатором чинності тих чи тих мовних явищ, а й показником певного мовного стандарту конкретного періоду розвитку мови, що відбивають відповідні мовні тенденції. Тривалий аналіз динамічних фонетичних і морфологічних мовних явищ у мові теледискурсу, окреслених тенденціями в мові, лише підтвердив висловлену раніше Є. А. Карпіловською думку про те, що показником історичного розвитку мови слугує відтинок часу у 15-20 років. Саме в діапазоні такого часового проміжку віддзеркалено, а згодом і системно відтворено ключові мовні тенденції сучасності, які є продуктом рушійних суспільних змін.

Оскільки українська мова як національна мова українського народу тісно пов'язана з усіма сферами суспільства, забезпечуючи всі його потреби, вона стає суцільним індикатором суспільних процесів, що відбуваються повсякчас, у будь-який період свого розвитку. З огляду на це переважна більшість лінгвістів (М. М. Пилинський, К. С. Горбачевич, Є. А. Карпіловська, Л. І. Мацько, М. П. Кочерган, Т. А. Космеда, Т. А. Коць, О. О. Тараненко, Є. А. Карпіловська, Н. І. Клименко та ін.) упевнені, що мова не може існувати поза суспільством, як не може бути суспільства без функціонування мови. Мова зрозуміла і доступна кожному індивідові – членові певного соціуму, пише О. А. Стишов [15, с. 20]. Лінгвісти, які досліджують сучасні мовні тен-

денції і їх вплив на мовну норму й узус, дотримуються тієї ж думки: мова й суспільство тісно взаємозв'язані. Як стверджує М. П. Кочерган, мова створюється суспільством й розвивається ним же, і без мови суспільства не існувало б [11, с. 22]. Мову й суспільство об'єднує норма як один із показників комунікативної функції мови, адже спілкування як комунікація неможливе поза межами соціуму, а дехто з дослідників, виокремлюючи комунікативну функцію мови, навіть порівнює її зі своєрідним енергоструменем, що як провідник з'єднує одну особу з багатьма такими ж у суспільстві [13, с. 85].

На формування мовної норми та її варіантної динаміки мають вплив мовні й позамовні чинники, які вже системно окреслено в лінгвістиці.

Так, М. М. Пилинський ґрунтовно дослідив “окремі прояви свідомого впливу суспільства на нормування літературної мови на широкому історичному тлі її загального розвитку”, а про системні лінгвальні явища – змінність і стабільність – писав, як про “залежні від численних суспільних і мовних причин”. [13, с. 9]. Він системно описав процеси устаткування літературних норм, появи їх варіантних дублетів, процес старіння норм та їх видозмін, вивів загальні критерії дослідження мовних норм у другій половині ХХ століття, хоча й стверджував, що дослідження цих явищ на той час були ще доволі стихійними” [13, с.8]. Учений розкрив сутність феномену мовної норми – її двоїстого характеру, який називали у своїх працях учені Л. В. Щерба, О. М. Пешковський, Е. Косеріу, Ю. С. Степанов, В. А. Іцкович, К. С. Горбачевич, О. Д. Пономарів, Л. І. Мацько, П. С. Дудик та ін.). Він зазначив: “У якому б аспекті ми не розглядали норму, завжди зіткнемося з її двоїстим характером: з одного боку – мовна норма є, природно, явищем мови, а з другого – норма виразно виступає як явище суспільне, і це виявляється ще суттєвіше, аніж суспільний характер мови взагалі” [13, с. 9]. На двоплановість природи мовної норми вказував свого часу і К. С. Горбачевич, який наголошував, що норма мови має поєднувати об'єктивні властивості мови, що еволюціонує, і суспільно-оцінювальні смаки, що можуть не збігатися з чинним мовленнєвим узусом” [3, с. 45].

На варіації мовної норми, яка віддзеркалює сучасний стан мови у сфері телевізійної інформації, впливають не лише суспільно-політичні чинники (офіційний статус української мови, демократизація всіх сфер суспільного життя, зміни в соціальній структурі українського суспільства, відсутність цензури). Є й інші зовнішньолінг-

вальні чинники, такі, як розвиток економічної галузі у країні, науково-технічного прогресу, культури, а також відродження й самоусвідомлення національної гідності, що зумовлюють появу нових називань та актуалізують варіантні периферійні номени та форми, дублетні або й потенційно дублетні назви, як стверджує М. П. Кочерган [11, с. 45]. Також він називає причиною динамічних зсувів мовних норм міжмовне контактування та вплив історичних подій [11, 45-46]. До екстралінгвальних чинників О. А. Стишов зараховує ще й практичні потреби мовців, доцільність, необхідність, а також пошуки нових засобів вираження. У межах сучасних лінгвальних тенденцій виокремлено моду на слова – естетичні смаки певної доби. Уважаємо, що цей чинник впливу є одним із найвагоміших у сучасному соціумі. О. О. Тараненко позиціонує такі смаки як орієнтири, що наслідують провідні зразки. Їх, на думку вченого, розцінюють як престижні, авторитетні, нові, вони оригінальні, естетичні та модні [16, Енцикл. с. 337]. Цей чинник активізації варіантів у сучасному медіадискурсі і справді окреслився в останні кілька років найбільшою мірою. О. А. Стишов, покликаючись на думки Г. Г. Почепцова, Р. А. Гринюкової, визнає, що “передусім цей чинник стосується мовлення молодого покоління мовців (“нової генерації”), яке завжди прагне відкинути узвичаєне і спілкуватися по-новому, сучасніше” [15, 22]. Лінгвіст зауважує, що в широкій практиці ЗМІ формуються нові смаки, що визначають моду на виражальні стереотипи і впливають на масову свідомість мовців [15, 22].

Припускаємо, що моду в мові нині зумовлює бажання українців змінюватися, зокрема й у мові, та спілкуватися оригінальною, віддаленою від стереотипів минулого мовою. Проте деякі мовознавці ставляться досить негативно до появи такого явища в соціумі, як мода на мову. Д. Х. Баранник, до прикладу, приписує “цей феномен людям (і навіть філологам) з нестійким мовним імунітетом, які піддаються моді, починають наслідувати те, що чули з теле- і радіоприймачів – хоч до цього вони користувались нормативною українською мовою, знають її з дитинства” [1, с. 43].

Крім позамовних чинників, на варіантність норми в мові (на всіх її структурних рівнях) впливають суто лінгвальні. О. А. Стишов, дослідивши варіанти лексичного рівня української мови, зазначив, що “мова змінюється не тільки і не стільки під впливом позамовних чинників, скільки завдяки внутрішньомовним потребам згідно із діалектичним законом єдності й боротьби

протиленностей” [15, с. 20]. Він запевняє, що суспільні зрушення не завжди є чинником появи нових явищ у мові, а частіше тільки поштовхом, аби прискорити й активізувати закладені в мовній системі інтенсивні еволюційні процеси [15, с. 20]. Припускаємо, що ці суто лінгвальні еволюційні процеси в мові частково викликані також прагненнями мовців не лише урізноманітнити, збагатити, а й суттєво змінити свій мовний фактаж, а якщо врахувати нинішні тенденції до економії ресурсів мови та дії мовних аналогій, стає очевидним, які саме варіантні видозміни є пріоритетними. Крім того, на варіантність мовної норми, за словами О. А. Стишова, впливає системна організація мови, що ґрунтується на взаємозалежності її елементів, прагнення до обмеження труднощів лінгвальної інформації, тенденція до інтеграції елементів мови, тенденція до надання переваги емоційно-експресивним мовним формам [15, 22]. Щодо останнього чинника слушно зауважив В. Г. Гак: “Завдяки варіантності безкінечно різняться виражальні засоби мови, яка отримує можливість висловлювати найтонші відтінки думок” [2, с. 370]. К. С. Горбачевич основними причинами варіантності мови безспідставно називає вплив територіальних діалектів і контакти з іншими мовами [3], а В. А. Чабаненко виокремлює прагнення до благозвучності в мові, а також враховує різноманітність структурних потенцій мовної системи та можливість широкої реалізації корисних диференційних ознак фонем [19, с. 28].

На противагу О. А. Стишову, М. П. Кочерган тлумачить суто мовні явища такими, що розвиваються всередині мови, вони зумовлені її внутрішніми потребами, саморозвитком, а не зовнішніми чинниками. Така безапеляційна думка вченого спрямована на те, що внутрішньомовні причини закладені в самій мові, в її внутрішній системі, в її можливостях і тенденціях. Це – суперечності, що є в мові, боротьба між якими спричиняє зміни. Всі такі суперечності зводяться до суперечностей між потребами спілкування і мовними можливостями” [11, с. 47].

Усі чинники, як позалінгвальні, так і лінгвальні, більшою чи меншою мірою взаємопов'язані між собою і взаємозумовлені. Так, пошукові нових засобів вираження передують переорієнтації соціальних стандартів носіїв мови, та й самі такі переорієнтації соціальних цінностей можуть слугувати одним із чинників виникнення в мові варіантних явищ. У такий спосіб нині в мові телебачення, а також преси активізовано слова *летовище, очільник, безхатько, сиротинець, кайданки* і под.

Вибір мовців на користь цих лексичних варіантів за умови свідомого пошуку нових засобів вираження свідчить про те, що українці прагнуть не просто будь-яких змін у мові, а змін, спрямованих на повернення чималої кількості питомих мовних ознак (як морфологічних, так і лексичних) у поєднанні з тенденцією до деякої просторічності в мові. А міжмовне контактування, зокрема вплив англійської мови на українську мову створює передумови для суто внутрішніх трансформацій в її структурі, а саме зумовлює не лише масове входження запозичень-англізмів до українського лексикону (наприклад, *шоурум, піар, дедлайн* та ін.), а й поширену нині тенденцію до економії мовних ресурсів (як запозичених, так і питомих), властивій англійській мові як одній із прагматичних західноєвропейських мов. Так, завдяки економії мовного ресурсу внаслідок дії мовної аналогії, на нашу думку, утворилися слова-варіанти *шоубіз* (від *шоу-бізнес*), *безвіз* (від *безвізовий режим*) та ін.

У процесі дослідження варіантних норм лінгвісти звертають увагу на певне конкурування між словом-варіантом і його інваріантом. Наприклад, Є. А. Карпіловська стверджує, що „конкурування номінацій, виявлене у мовній діяльності суспільства, відбиває діяльнісний, активний аспект сучасної україномовної номінації [8, с. 6]. Вона зазначила, що „водночас таке конкурування спричинене й задане системою мови, наявними в ній моделями домінування та засобами їхнього оформлення (моделями морфологічного та семантичного словотворення, прийомами адаптування запозичень), а отже, система мови може сприяти стабілізації таких інновацій, підтримувати її чи, навпаки, опиратися усталенню інновацій, стримувати його” [8, с. 6]. Певною мірою „стримувати усталення інновацій” (до яких зараховують і варіанти), принаймні „керуватися принципом виваженості та розумної збалансованості, з одного боку, між її вже достатньо усталеними традиціями й певними потребами в її нормативному оновленні – потребами, які мають ставати предметом серйозного обговорення без нагнітання емоцій і в жодному разі без політизації питання, з другого боку, між різними критеріями її нормативності”, закликає О. О. Тараненко [16].

Новітній період розвитку мови (тобто відтинок часу за останні 15-20 років) відзначено ключовими процесами в суспільстві, які згодом починають претендувати на статус історичних, знакових. Цей період демонструє найактивнішу інтенсивність змін у мові, яка стосується активізації вживання варіантних форм словозміни, варіантних називань,

показовим відсотком яких є актуалізовані маркери певної знакової епохи в мові. Також для нього характерне входження в мову великої кількості запозичень, передусім англізмів, збільшення мовотворчого потенціалу, чому, зокрема, сприяє й неабияка лінгвопотенційна здатність української мови до змін, її природна властивість видозмінюватися, асимілюватися, пристосовуватися до найбільш зручних і виразних мовних можливостей і варіантів мови.

Керована національно-літературним стандартом, мова нині яскраво демонструє динаміку прескрипційної варіантної норми. Насамперед таку динаміку за новітній період розвитку мови зафіксовано у вигляді модифікацій норм фонетичного й морфологічного мовних рівнів, які слугують передусім мовним матеріалом для нашого дослідження.

Зазначимо, що й варіантні фонетичні норми, і варіантні морфологічні норми інформаційного медіадискурсу, які реалізовано в межах сучасних мовних тенденцій, зафіксованих в ефірі телеканалів СТБ, ICTV, Студія 1+1, 112 Україна, NewsOne, демонструють повернення в мову норм мовної практики й правопису періоду українізації 1928 р., укладеного і схваленого відповідно до норм тодішньої мовної традиції й природи української мови. Так, актуалізацією і системним впровадженням давніх фонетичних норм попередньої мовної епохи свідомі носії мови прагнуть повернути автохтонні самобутні риси української мови. На новітньому етапі розвитку мови виявлено такі тенденції: 1) уживання епентичного [j] після голосного у словах іншомовного походження (*асоціація, соціальний, проєкт – [a/ja]*), яке віднедавна набуло статусу чинної норми; 2) усунення початкового [j] в іменниках – власних та загальних назвах (*Європа, Євгенія, євро*); 3) уживання дифтонга **-ав-** замість традиційного **-ау-** у словах іншомовного походження (*авкціон, авдієнція, лавреатка* як усунення не властивого для української мови зіяння); 4) варіювання фонем /т/ – /ф/ у словах грецького походження (*етер, марафон, кафедра*); 5) ревіталізація колишнього початкового **и-** замість чинного **і-** в іменниках, прикметниках та займенниках (*инший, инакий, иниоземець, иниоземний*).

Активізувалися нині в теледискурсі української мови й знищені чи забуті морфолого-граматичні питоми норми українського правопису 1928 р, які прогресивні носії сучасної мови прагнуть відродити як основні питоми морфологічні норми. Передусім сучасні мовні тенденції демонструють

повернення до мововжитку парадигми відмінювання невідмінюваних іншомовних субстантивів (*кіна, метра*), уживання флексії *-и* замість чинної *-і* (в питомих іменниках III відміни у формі родового відмінка (*радості, смерті*); тенденцію до розширення словотворчих потенцій в іменниках-назвах осіб за територіальною чи професійною належністю із суфіксами *-ець, -івець, -овець* (*кримець, харківець, київець, народовець*).

Сучасні лінгвісти одностайні в думці, що збереження й кодифікація питомих українських ознак, а головне, – уживання їх у щоденній мовній практиці – робить українську мову оригінальною, відмінною, не схожою на інші східнослов'янські мови, передусім російську.

Незважаючи на те, що варіантність норми, а також її активне впровадження в мовній практиці, викликає в лінгвістичних колах різноманітні й суперечливі оцінки, беззаперечним, однак, залишається факт, що “варіантність – невід’ємна властивість розвитку будь-якої мови, що забезпечує спадкоємність мовленнєвих навичок” [18, с. 21]. Варіантні одиниці у процесі свого інтенсивного розвитку нашаровуються на відносно стабільну мовну систему, закріплюючись мовною практикою носіїв мови, кодифікуючись академічними словни-

ками, і, систематично продукуючись мовленнєвими навичками мовців, переходять у спадок майбутнім поколінням. Дехто з мовознавців стверджує, що вивчення причин мовної еволюції уможлиблює прогнозування змін у мові, унаслідок чого можна передбачити деякі види варіювання” [18, 15]. Лінгвісти стверджують, що поступово один із варіантів відходить на периферію мовної системи (така варіантна одиниця найменше відповідає смаковим уподобанням носіїв мови) [15], а інший, такий, що домінує, є більш уживаним, реалізованим, залишається в авангарді мови.

Висновки і пропозиції. Мовна норма – це невід’ємний атрибут української літературної мови, який поєднує в собі статичні й динамічні ознаки. Норма варіативна, і вияви варіантності досить виразно простежені в сучасній мові, передусім в її інформаційній сфері. Найчастотніші з варіантних реалізацій, окреслені сучасними мовними тенденціями, – вияви фонетичної та морфологічної мовної норми.

Дослідження позамовних та внутрішньомовних чинників з’яви варіантної норми в мові телевізійної інформації і відповідно їх взаємовплив залишаються актуальними і потребують подальшого всеохопного вивчення.

Список літератури :

1. Баранник Д. Х. Українська мова на межі століть. *Мовознавство*. 2001. Травень-червень. С. 40-47.
2. Гак В. Г. Языковые преобразования. Москва, Школа “Языки русской литературы”, 1998.
3. Горбачевич К. С. Вариантность слова и языковая норма (на материале современного русского языка). Ленинград: Наука, Ленинградское отделение, 1978. 238 с.
4. Дорофеев Ю. В. Про зміст терміну варіантність. Дорофеев Ю. В. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского, 2012. Том 25 (64) № 1. Часть 2. С. 22-26.
5. Дудик П. С. Стилистика української мови: Навчальний посібник. Київ : Видавничий центр “Академія”, 2005. – 368 с. (Альма-матер).
6. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд : Монографія. Київ : НДІУ, 2007. 444 с.
7. Карпіловська Є. А. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону : чинники стабілізації інновацій. *Українська мова*, 2007. № 4. С.3-15; 2008. № 1. С. 24-35.
8. Касьянова О. А. Поняття «варіативність» та «варіантність» у фонетиці : URL : philology.knu.ua.
9. Коць Т. А. Український стиль в українській літературній мові кінця XIX – початку XXI ст. : нормативно-аксіологічний аспект / дис.... д-ра філол. наук : Київ : Національна академія наук України ім. О. О. Потебні, 2019. 455 с.
10. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. 2 вид., випр. і доп. Київ : Видавничий центр „Академія”, 2006. 463 с.
11. Кулинич О. І. Соціофонетична варіативність голосних сучасної французької мови (експериментальне дослідження на матеріалі швейцарського регіонального варіанта вимови): дис. ... канд. філол. наук : Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2003. 182 с.
12. Мовчан П. М. Мова – явище космічне: Есе, літературно-критичні статті. Київ : Всеукр. т-во «Провсвіта», 1994. 168 с.
13. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль : монографія. Київ : Наукова думка, 1976.
14. Русанівський В. М. Варіантність норми / Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: Укр. Енцикл., 2000. 752 с.
15. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). 2-ге вид., переробл. Київ : Пугач, 2005. 388 с.

16. Тараненко О. О. Мода в мові / Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ : Укр. Енцикл., 2000. 752 с. С. 337.
17. Тараненко О. О. Суперечності між національним і соціальним у розвитку літературної мови / Життя – у слові : Збірник наук. праць на пошану акад. В. М. Русанівського / Відп. ред.. В. Г. Складенко. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 544 с. – С. 345-352.
18. Ходаковська О. А. Фонетико-граматична варіантність в українській мові кінця XVIII – початку XIXст. на Слобожанщині (за “Словником мови творів Г. Квітки-Основ’яненка”) : дис. ... канд. філол.наук : спец. 10.02.01. Харків, 2002. 192 с.
19. Чабаненко В. А. Фонетична варіантність слова і мовна експресія. *Мовознавство*. 1981. № 5. С. 28-35.

Zaitseva O. M. VARIANCE OF THE NORM AS A REFLECTION CURRENT STATE OF THE LANGUAGE IN THE FIELD OF TELEVISION INFORMATION

The article deals with the general provisions on the variability of the linguistic norm as a linguistic phenomenon, its main indicators - statics and dynamics, these notions are reflected in the linguists' points of view, clarifies the definition of linguistic variance, in particular the concept of "variance", "variability", "variant". It also implemented the key foreign and inter-lingual factors influencing the linguistic norm of the newest period of language development, and especially the fashion of using these factors in language. It has been proved that lingual and non-lingual factors determine the variability of the language norm. The proposed article identifies modern language trends that reflect the real state of broadcasting of Ukrainian television, characterizes the most common manifestations of the variant language norm of phonetic and morphological language levels, which are realized in the language of modern Ukrainian television discourse. The study revealed that the most used in television discourse of phonetic and morphological variant norms are autochthonous original realizations that make the modern Ukrainian language original, different from other Slavic languages. Such specific implementations, most of which are variants, are primarily phonetic in the language of modern television discourse: the elimination of the initial [j] in nouns - proper and common names; the use of diphthong -av- instead of the traditional -au- in words of a foreign language origin (as the elimination of a vowel fusion not peculiar to the Ukrainian language); variation of phonemes /t/ - /f/ in words of Greek origin, revitalization of the former initial -y instead of the current -i in nouns, adjectives and pronouns, as well as some morphological manifestations: the tendency to declination foreign-language nouns with the final -o; occurrence of ending -y instead of valid -i in specific nouns of the third declension in the form of Genetivus. All of them, without exception, comply with the traditions and norms of spelling in 1928, which mostly reflected the most specific features of the Ukrainian language.

Key words: *variability of the language norm, variation, variant, television discourse, television information sphere, foreign language and internal language factors influencing the language norm, variant phonetic and variant morphological norm.*